

România interbelică, un câmp filosofic

Amalia Lumei

Ceea ce se observă în ansamblul de manifestări al fenomenului interbelic românesc este locul privilegiat pe care îl ocupă mișcarea de idei, diversificarea relativă a acesteia și începutul conturării prezenței filosofului și ideologului ca protagonist de prim-plan al dinamicii culturale românești. Desigur, au existat antecedente semnificative în acest sens, dar Titu Maiorescu a rămas mereu, în receptarea epocii lui și a posterității, un critic literar, iar C. Dobrogeanu-Gherea, ideolog al socialismului autohton, s-a bucurat de aceeași întâmpinare ca și Maiorescu, fiind prizat în primul rând ca un critic literar de o altă orientare, social-democrată. Epoca interbelică împinge în avanscenă pentru întâia oară figuri ale filosofilor, începând cu Nae Ionescu – socotit magistru înzestrat cu charismă și maestru apt de a face emulație și de a stârni efervescență în jurul lui –, și continuând cu Mircea Eliade, Emil Cioran, Mircea Vulcănescu și Constantin Noica din mai tână generație. Chiar dacă recunoașterea și gloria ultimilor doi a sporit la decenii distanță după ce etapa dintre războaie luase sfârșit, nu se poate afirma același lucru despre cei dintâi. Primul a fost considerat un lider al generației sale, având vizibilitate atât ca scriitor și publicist cultural, cât și ca filosof – era asistentul universitar al lui Nae Ionescu și autor al unui doctorat despre doctrina Yoga – și om de știință (istoric al religiilor, editor al revistei *Zalmoxis*). Cel de al doilea, premiat ca eseist debutant pentru *Pe culmile disperării* (1934), și-a confirmat în anii următori, prin publicistica sa filosofică și volumele mai noi (*Cartea amăgirilor* (1935), *Schimbarea la față a României* (1936), *Lacrimi și sfinți* (1937)), poziția de filosof de prim rang al noii generații.

Pe ce scenă a filosofiei se inserau însă noile personaje și cum arătau lucrurile în domeniul filosofiei românești în cele două decenii dintre războaie? În lucrarea *Paradoxuri ale modernizării. Elemente pentru o sociologie a elitelor culturale românești* sociologul Marius Lazăr dedică un întreg, consistent, capitol câmpului filosofic în etapa care interesează aici¹, abordându-l cu mijloace specifice. Conform observațiilor sale, filosofia a funcționat la noi, ca în restul Europei, atât ca un „fenomen de instituție”, fiind o activitate intelectuală organizată preponderent în universitate, cât și ca unul de „câmp cultural”, ca discurs de legitimare a unui specific propriu, prins la mijloc în raportul de forțe dintre câmpul științific și cel literar².

Ce înseamnă însă, astăzi, filosofia într-o epocă în ai cărei primi ani România se redimensiona, printr-un noroc istoric fără precedent, devenind propriul ei stăpân și dublându-și populația, dar și moștenind tradiții statale, culturale și mentalitare plurale și diverse? Cum trebuie văzută și înțeleasă existența filosofiei la Carpați și Dunăre în cele două decenii din care primii câțiva ani s-au consumat în buimăceala refacerii și a reformelor de după Primul Război Mondial, alți câțiva au însemnat prăbușirea sonoră din vremea marii crize economice (1929 - 1933), iar ultima perioadă, din 1938 până în 1944, regimurile de dictatură situate ideologic în extrema dreaptă s-au succedat fără întrerupere? O democrație care se întinde de la recuperarea febrilă de pe urma războiului către totalitarism și supravegherea atentă a libertății de exprimare în ce fel poate crea necesarul climat favorabil creativității de

tip filosofic³

Există, fără îndoială, mai multe răspunsuri la aceste întrebări, și ele țin nu numai de stabilitatea politico-economică și socială, ci și de resursele instituționale ale unei epoci. Apariția *Revistei de Filosofie*, prezența filosofilor în Academia Română, publicistica unora dintre ei în cotidienele de mare tiraj ca și în revistele de cultură, ba chiar conducerea anumitor publicații de către unii dintre gânditorii de vocație (Nae Ionescu la *Cuvântul*, de exemplu), înființarea unor fundații capabile de patronaj cultural (precum Fundațiile Regale inițiate de suveranul Carol al II-lea), existența unei Societăți a Scriitorilor Români, catedrele de filosofie din marile universități ale țării (București, Iași, Cluj, Cernăuți), toate au încurajat, stimulat și permis etalarea creativității de tip filosofic în epocă, atât în forma consacrată a monografiilor și studiilor, cât și în cea mai puțin prestigioasă, dar mai vie, a eseului, a polemicii, a notelor critice de lectură. Etapa include activitatea mai multor promoții de gânditori, unii dintre ei ajunși la maturitate (C. Rădulescu-Motru, Ion Petrovici, Nae Ionescu), alții avansând înspre prim-plan (Lucian Blaga, D. D. Roșca, Nichifor Crainic), iar alții abia intrând – ce e drept, impetuos – pe scena filosofiei (Mircea Vulcănescu, Mircea Eliade, Emil Cioran, Constantin Noica, Mircea Florian, Bucur Țincu). Totodată, momentul este bogat în reflexele unor curente de gândire europene care survin în gândirea autorilor români și în opera lor, nu o dată într-un topos comun mai multor influențe, reflexe ori convergențe. Trăirismul (versiune a *Lebensphilosophiei*), ortodoxismul (influențat de Rozanov, Vasili Soloviev și Nikolai Berdiaev), personalismul (cu sugestii dinspre Mounier), bergsonismul și psihanaliza sunt numai câteva dintre aceste puncte de întâlnire și emulație pentru gânditorii epocii și ele corespund delimitării unei „realități interbelice multiple”⁴ despre care se vor-

bește în legătură cu epoca. Totodată, fenomenul evidențiază ceea ce s-a numit „paradoxul simultaneității” în sensul că marile curente succesive ale culturii europene sunt proiectate în cultura română în planul simultaneității⁵.

Același exeget al culturii române interbelice remarcă faptul că „... În toate literaturile există puțini scriitori care să poată fi integrați într-un singur curent literar, dar ... literatura română are această trăsătură specifică, și anume că aproape nici un mare scriitor, cu excepția lui Eminescu, nu aparține unui singur curent literar și ..., din cauza acestei mixturi neobișnuite, curentele literare însele pot fi definite doar prin texte, nu și prin autorii lor”⁶. Subscriu acestui punct de vedere, verificat prin opera publicistică a lui C. Rădulescu-Motru – faimos prin aceea că - s-a spus, persiflându-l -, ar fi mereu omul ultimei cărți citite, Mircea Eliade, Emil Cioran ș. a.

Note:

¹ Marius Lazăr, „Între academic și literar. Câmpul filosofic în perioada interbelică”, în *Paradoxuri ale modernizării...*, ed. cit., p. 194-247.

² Ibidem, p. 194, 198.

³ Epoca interbelică beneficiază de câteva analize consistente. Astfel, Cristian Preda, *România postcomunistă și România interbelică*, București, Universitatea din București, Institutul de Cercetări Politice & Ed. Meridiane, 2002, p. 61-154; Irina Livezeanu, *Cultură și naționalism în România Mare. 1918 - 1930*, București, Ed. Humanitas, 1998; Sorin Alexandrescu, *Paradoxul român*, București, Ed. Univers, 1998; Zigu Ornea, *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, București, Ed. Fundației Culturale Române, 1995; Keith Hitchins, *Mit și realitate în istoriografia românească*, București, Ed. Enciclopedică, 1997. În același timp, nu toate acestea oferă și o schemă interpretativă originală și comprehensivă a epocii analizate.

⁴ Sorin Alexandrescu, *Paradoxul român*, București, Ed. Univers, 1998, p. 14.

⁵ Ibidem, p. 34.

⁶ Sorin Alexandrescu, *Paradoxul român*, București, Ed. Univers, 1998, p. 34.

Dora Dumitrescu

Fulgurație albastră